

РОЗДІЛ III

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, АРХІВОЗНАВСТВА ТА КНИГОЗНАВСТВА

УДК 002(477)

Світлана Гаврилук,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті висвітлюється роль Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства як центру наукових досліджень, аналізуються праці українських учених, які узагальнюють розвиток документознавства в Україні періоду незалежності (1990-ті роки – перша чверть ХХІ ст.). Увага звертається на проблемні питання історії й теорії науки про документ та перспективи подальших документознавчих студій.

Ключові слова: документознавство, Україна, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, документознавчі студії.

The article highlights the role of the Ukrainian Research Institute of Archival Affairs and Document Studies as a center of scientific inquiry. It analyzes the works of Ukrainian scientists who summarize the development of document studies in Ukraine during the period of independence (1990s – the first quarter of the 21st century). Attention is drawn to the problematic issues of the history and theory of document science and the prospects of further document studies.

Keywords: document studies, Ukraine, Ukrainian Research Institute of Archival Affairs and Document Studies, document study studios.

Українське документознавство стало формуватися як самостійна наука на початку 1990-х років із здобуттям нашою державою незалежності. За більш ніж три десятиліття сформовано розвинуту інфраструктуру документознавства, зокрема, створено спеціалізовані наукові установи, опубліковано сотні наукових і навчальних праць, довідкової літератури, проведено численні наукові конференції та форуми міжнародного і всеукраїнського рівнів з обговорення теоретичних і практичних проблем документознавства, ведеться підготовка кадрів закладами вищої освіти. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. розпочався новий період у вивченні історії документознавства, пов'язаний з розбудовою незалежної української держави та появою необхідності створення нової власної нормативної та законодавчої бази в означеній сфері. Напрацьовані практики дають змогу

проаналізувати досягнуте і виокремити актуальні проблеми, які потребують вирішення.

Справжнім центром, який очолив проведення наукових досліджень з документознавства і архівознавства, став утворений у 1994 р. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД) [8; 7]. Він є державною науково-дослідною бюджетною установою в системі державних архівних установ України, що належить до сфери управління Укрдержархіву і яка здійснює наукове забезпечення державної політики у сфері архівної справи та документознавства.

Основними напрямками діяльності інституту є здійснення теоретичних та прикладних наукових досліджень з проблем архівознавства, документознавства; організаційно-методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення державних архівних установ системи Укрдержархіву; міжнародне співробітництво з профільними установами та організаціями; підготовка наукових кадрів для архівної галузі та документознавства в аспірантурі; підготовка матеріалів для випуску періодичних та неперіодичних видань з документознавства та архівознавства; проведення конференцій, симпозіумів, семінарів, у тому числі міжнародних; участь у формуванні та проведенні експертизи змісту навчання і підвищення кваліфікації фахівців у галузі архівної справи, документознавства та діловодства [8]. На сучасному етапі головним завданням інституту, незважаючи на розв'язану російським агресором війну, є осучаснення наукових досліджень, наближення науково-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності архівних установ до міжнародних стандартів у сфері архівної справи і документознавства, у першу чергу до стандартів європейського архівного середовища.

У структурі УНДІАСД – відділи архівознавства, документознавства, технологічного забезпечення архівної справи, науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності. Першим директором УНДІАСД було призначено В.Ляхоцького. Упродовж 2001–2022 рр. УНДІАСД очолювали І. Матяш, І.Мага, О. Гаранін [8]. Від січня 2023 р. директором УНДІАСД працює кандидат історичних наук В. Скальський.

За час роботи УНДІАСД науковцями виконано більше 300 науково-дослідних робіт, у числі яких посібники, довідники, галузеві та державні (національні) стандарти, правила, порядки, галузеві програми, інструкції, галузеві нормативи, методичні рекомендації, аналітичні огляди тощо. У 2014 р. навчальний посібник «Загальне документознавство», підготовлений доктором історичних наук, професором, завідувачем відділу

документознавства УНДІАСД С.Кулешовим, відзначений галузевою премією імені Василя Веретеннікова [5; 8].

Спільно з Державною архівною службою України, архівними установами, академічними інститутами та іншими організаціями УНДІАСД провів десятки наукових конференцій, читань, семінарів, круглих столів. Серед них – міжнародні наукові конференції «Українське архівознавство: сучасний стан і перспективи», «Сучасний стан та перспективи розвитку документознавства»; науково-практичний семінар на тему «Архівна україніка: пошук, реєстрація та комплектування архівів». У жовтні 2012 р. УНДІАСД виступив співorganizатором Міжнародної науково-практичної конференції «Електронний документ: актуальні завдання та практичне впровадження (Життєвий цикл електронного документа)». У 2013 р. було проведено міжнародну наукову конференцію «Архівознавчі та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі», у роботі якої взяли участь близько 70 учасників [8].

У січні 2021 р. співробітники УНДІАСД в якості лекторів взяли участь у роботі онлайн-семінару з підвищення кваліфікації «Документно-інформаційні ресурси для продукування наукового знання». 16 жовтня 2023 р. в УНДІАСД відбувся науковий семінар «Війна: практики документування / архівування цифрового простору». І перелік таких заходів можна продовжувати. Усі вони спрямовані на удосконалення системи документознавства в Україні, на підвищення ефективності у сфері документознавчих досліджень і відповідності їх вимогам часу.

З 1996 р. на базі УНДІАСД видається науковий журнал «Студії з архівної справи та документознавства», головними редакторами якого у різні роки працювали професори В. Ляхоцький, І. Матяш, С. Кулешов. Нині головним редактором затверджено доктора історичних наук, професора Волинського національного університету імені Лесі Українки О. Разиграєва.

Серед часописів, присвячених в Україні питанням документознавства – «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (видавець – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв), «Вісник Харківської державної академії культури» (видавець – Харківська державна академія культури), «Бібліотечний вісник» (видавець – Національна бібліотека України імені В.Вернадського), ін.

У 2003 р. спеціальність «Документознавство, архівознавство» було включено до переліку наукових спеціальностей, з яких можна готувати дисертації. Спеціалізовані ради були створені при Національній бібліотеці України імені В.Вернадського,

Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв, Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства [7].

За період 1990-х років – першої чверті ХХІ ст. в українському документознавстві накопичився потужний інформаційний масив: наукові, навчальні, довідкові видання, окремі статті на документознавчу тематику. Своєрідним узагальненням історіографічного огляду із означеної теми є бібліографічний покажчик, укладений фахівцями документознавчої сфери М. Слободяником та О. Політовою [7]. У структурній побудові покажчика застосовано типологічний принцип. У розділах та підрозділах описи документів згруповано в окремі блоки: у першому розміщено відомості про монографії; у другому – автореферати дисертацій; у третьому – підручники, навчально-методичні видання, результати аналітичних досліджень, розробки; у четвертому – наукові статті. У межах кожного блоку описи розташовано за алфавітом авторів та назв документів. Покажчик охоплює опубліковані упродовж 1991–2011 рр. видання і стане в нагоді дослідникам, які цікавляться питаннями розвитку документознавства.

Вагоме місце у розвитку в Україні документознавчих студій відіграють професійні форуми: різного роду наукові зібрання фахівців, які обговорюють найважливіші здобутки вітчизняного документознавства, звертають увагу на проблеми в означеній сфері і пропонують шляхи і механізми їх вирішення. Активно такі напрями реалізують Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ), Київський національний університет культури і мистецтв (традиційними стали наукові семінари з документознавчої термінології), Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (у листопаді 2023 р. відбулася міжнародна науково-практична конференція «Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи»), Національний університет «Одеська політехніка», Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль), Рівненський державний гуманітарний університет, ін. Активну роль в обговоренні дискусійних питань в царині документознавства та інформаційних технологій, підготовки кадрів закладами вищої освіти відіграє ГО «Національна спілка документознавців України».

В Україні сформувалися документознавчі наукові школи, започатковані С. Кулешовим, М. Слободяником, В. Бездрабко, Ю. Палехою, Г. Швецовою-Водкою [5; 2; 3; 4; 7; 1]. Учені активно розробляють питання історії й методології документознавства,

теорії документа, керування документацією, електронного документознавства, документознавчої термінології, теорії документальних комунікацій, зарубіжного досвіду у документознавстві і важливості його впровадження в Україні тощо [4; 7]. Зокрема, В. Бездрабко та С. Кулешов у своїх працях не лише визначили перспективні напрями наукових студій в означеній галузі наукових знань, а й реалізували безліч дослідницьких проєктів. Серед них: концепції і програми розвитку документознавства; термінологія, витoki, генезис, структура та межі традиційного документознавства; новітні інтерпретації класичної концепції документознавства; місце традиційного документознавства у системі наукових знань; історія традиційного документознавства, ін. [4].

На кожному етапі розвитку документознавчої науки в незалежній Україні визначалися актуальні вектори досліджень, аргументувалася їх важливість як для самої науки, так і для практичної сфери. Виокремлення перспективних напрямів наукових документознавчих студій обумовлювалися сукупністю низки факторів. У їх числі: необхідність осмислення місця документознавства у міждисциплінарному науковому просторі; зростання інтересу до документа як об'єкта дослідження та з'ясування факторів, які стимулюють цей інтерес; формування вітчизняної наукової школи документознавства, розробка теоретичних засад, посилення історичних та науково-прикладних досліджень; роль сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які змінюють парадигму документознавчої науки, у тому числі й класичного (традиційного) документознавства; розвиток сучасної моделі професійної освіти інформаційно-документаційного напрямку тощо [4; 1; 6].

Водночас простежуються аспекти, які у найближчій перспективі потребують подальшого дослідження задля удосконалення сучасного документознавства в Україні. Повинен ширше вивчатися історичний досвід формування сфери діловодства, організація роботи з документами у різні періоди історії. На часі розв'язання дискусійних питань щодо документознавчої термінології, зокрема, таких понять як «види документації», «галузеві системи документації», «системи спеціальної документації»; вплив сучасних технологій на парадигму традиційного документознавства; зв'язок документознавчої науки і сучасної практики щодо документування управлінських дій і організації роботи зі службовою документацією в умовах формування гібридних документаційних систем; модель професійної підготовки

документознавців для управлінської сфери; традиції та інноваційні підходи у викладанні документознавства у закладах вищої освіти [4].

Підсумовуючи, зазначимо, що у даній статті ми лише фрагментарно торкнулися проблем документознавства в Україні в добу незалежності. Безперечно, досягнуто чималих успіхів. Однак на часі – нові питання, вирішення яких підніме українське документознавство на досконаліший, вищий щабель інноваційного розвитку, наблизить його до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Барабаш В. А. Проблеми становлення та розвитку документознавчої освіти і науки в Україні в інтерпретаціях сучасних вітчизняних учених. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua>.
2. Бездрабко В. Актуальні проблеми документознавства в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 1. С. 39–44.
3. Бездрабко В. Історики про документознавство, або з досвіду визначення змісту дисципліни в сучасній українській історичній науці. URL: <https://www.libr.dp.ua>.
4. Климова К. І., Дорошенко К. В. Традиційне документознавство в Україні: актуальні вектори досліджень URL: <https://molodyivchenyi.ua>.
5. Кулешов С. Г. Загальне документознавство: навч. посібник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 124 с.
6. Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. Вип. 1-10. Київ, 2007–2017.
7. Українське документознавство (1991–2011): наук.-допом. бібліогр. покажч. /Міністерство культури України, Нац. парлам. бібліотека України. Укладачі: М. С. Слободяник, О. А. Політова. Наук. ред. та автор вступ. статті М. С. Слободяник. Київ : Б. в., 2012. 176 с.
8. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua>.

УДК 002:342.25

Олена Голубович, Наталія Ляшук,
*Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»*

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ СТАРОСТИНСЬКОГО ОКРУГУ

У публікації розглянуто управлінські процеси старостинського округу, що супроводжують документуванням інформації. Виокремлено групи офіційних документів, що може створювати староста села в процесі своєї діяльності.

Ключові слова: документ, старостинський округ, староста, управління, документ не забезпечення, адміністративна послуга.

The publication deals with the management processes of the leader district, which are accompanied by the documentation of information. The groups of official